

ויש לומר:

תחלה מבאר רש"י את השייכות בין "ויהס כלב" לטענות המרגלים, שהובאו בפסוקים הקודמים (שבזה לא נוגע פירושה המדויק של "ויהס"); ולאחר מכן הוא מפרש את המלה "ויהס".

יג, לג

ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם

הנפילים: ענקים מזני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש.

צריך ביאור:

א. "מבני שמחזאי ועזאל" - (א) לשם מה מפרש את שמותיהם של הנפילים. ומה גם שבפרשת בראשית במקומו (ו, ד), על "הנפילים היו בארץ", לא פירש את שמותיהם. (ב) במסכת יומא (סז, ב) נאמר ששמותיהם היו "עזאי ועזאל", ומדוע מפרש כהדעה (תרגום יונתן בראשית שם. נדה סא, א) ששמותיהם היו "שמחזאי ועזאל".

ב. "שנפלו מן השמים" (היינו שהיו מלאכים) - בפרשת בראשית שם מפרש "על שם שנפלו והפילו את העולם", ומזה שאומר בחדא מחתא "נפלו והפילו" מובן שהפירוש ב"נפלו" היינו שנפלו ונאבדו מן העולם והיו בני אדם (וראה ברש"י שם).

(השפתי חכמים מפרש שהוקשה לרש"י "נפילים נפילים למה לי", ורש"י מתרץ שהראשון פירושו ענקים (ראה רש"י בראשית שם), והשני הוא לשון נפילה ממש, "שנפלו מן השמים". וקשה: רש"י הרי אינו מעתיק בדיבור המתחיל את המלים "הנפילים גו' מן הנפילים"). וגם, הרי מצינו כמה פעמים בתורה כפל לשון לשם תוספת הדגשה, כמו התואר "צדיק בן צדיק" (רש"י תולדות כה, כא).

ג. למאי נפקא מינה שנפלו "בימי דור אנוש".

והביאור:

לרש"י הוקשה:

מסופר לעיל (פסוק כח) שהמרגלים אמרו "וגם ילידי הענק ראינו שם", ואם כן מה חידשו כאן באמרם שראו "בני ענק" (חוץ מזה שהוסיפו תיבת "הנפילים")?

על זה מתרץ שהמרגלים הזכירו כאן סוג חדש ושונה של ענקים, ענקים כאלו שמוצאם ממלאכים שנפלו מן השמים, ומובן שאינם כלל בסוג של "ילידי הענק" שהזכירו מקודם (ואודותם למדנו בפרשת בראשית שם), שהיו בני אדם.

והטעם שהוצרכו המרגלים להוסיף ענין זה מובן בפשטות, כי לאחר דיבורם הראשון עמד כלב והשתיק את העם והזכיר את הנסים הגדולים שנעשו לישראל (פסוק ל וברש"י), ועל זה ענו המרגלים "לא נוכל לעלות גו' כי חזק הוא ממנו" (כביכול כלפי מעלה אמרו, רש"י). וכדי להסביר כיצד יתכן מציאות כזו הוסיפו והזכירו שבארץ מצויים ענקים כאלו שמוצאם ממלאכים שנפלו מן השמים, ולכן בכוחם למרוד בהקב"ה.

אך עדיין יש לשאול:

א. לא יתכן שמלאך ימרוד בהקב"ה.

ב. לא יתכן שיהי' ביכלתו לבצע מרידה כזו.

כדי לתרץ שאלות אלו מוסיף רש"י "בימי דור אנוש":

א. בדורו של אנוש התחילו בני אדם לעשות להם אלילים (בראשית ד, כו וברש"י), ומובן איפוא, שנפילת המלאכים מן השמים באותו דור היתה קשורה למרידה בהקב"ה.

ב. מכיון שמוצאם של הנפילים הוא ממלאכים שנפלו מן השמים בימי אנוש, הרי מובן שהם עברו את המבול ולא הושמדו על ידו (ראה רש"י לך יד, יג). היינו שאפילו עונש מן השמים לא שלט בהם (ברצון הקב"ה).

וענין זה (גודל "כוחם" של הנפילים למרוד בהקב"ה) מודגש עוד יותר בשמותיהם של הנפילים:

שמחזאי - כשמסתכלים עליו ("חזאי") רואים שממה ("שם").

(וכפירוש רש"י על "אנשי השם" בראשית שם (כפירוש השני) - "אנשי שממון ששממו את העולם").

עזאל - מלשון עז ועוצמה. וגם: שם זה מזכיר את תיבת "עזאזל", שפירושה "הר עז וקשה צוק גבוה" (רש"י אחרי טז, ח), שבמקום שממה, לא במקום ישוב.

הרי ששמותיהם של שני מלאכים אלו רומזים על כך שענינם - עז והבאת שממה וחורבן לעולם.

(וכפירוש רש"י בפרשת בראשית "אנשי השם", אותם שנקבו בשמות כו' על שם אבדן שנמוחו והותשו", היינו שבשמות הנפילים מרומז ענין השייך וקשור למהותם).

וראה ביאור הבא.

יינה של תורה

מבואר בחסידות שהמרגלים חשבו שלא ניתן לעסוק בגשמיות וכד בכד להיות קשורים לרוחניות. לכן רצו להשאר במדבר, שם היו פנויים מטרדות הפרנסה וענייני העולם והיו יכולים להתמסר לעבודה רוחנית, ולא ליכנס לארץ ישראל, שם יצטרכו לעסוק בחרישה ובזריעה.

זוהי המשמעות הפנימית של דברי המרגלים:

ארץ אוכלת יושבי' היא (פסוק ל) - הטרדות של ענייני הארץ (ה"ארציות") "מכלות" את כל מי שבא ל"התיישב" ולעסוק בהם.

ושם ראינו את הנפילים - מלאכים אלו ירדו למטה מלכתחילה בכוונה לשם שמים, אלא שלא יכלו לעמוד בנסיונות של עולם הזה ונפלו מדרגתם (ראה ילקוט שמעוני בראשית שם); ומזה יש להוכיח, שאף על פי שבמדבר היו ישראל בדרגה נעלית, מנותקים מן העולם (בדוגמת מלאכים), הנה כאשר יכנסו לארץ ישראל ויתעסקו בגשמיות העולם יפלו מדרגתם.

ותשובת יהושע וכלב על כך היתה "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת" (יד, ח), כלומר: חפצו ותענוגו של הקב"ה הוא בישראל ובעבודתם (למטה), ולכן יש ליהודי כוחות נפשיים שהם גדולים לאין ערוך מכוחותיו של מלאך, וביכולתו להמצא בגשמיות העולם וביחד עם זאת להפוך אותו לדירה לו יתברך.

ענק: שמעניקים את החמה נקומתן.

צריך ביאור:

א. מדוע הוצרך לפרש תיבה זו.

ב. מדוע לא הקדים את פירושו על מה שנאמר לעיל (פסוקים כב, כח) "ילידי הענק".

ג. מדוע מפרש מלת "ענק" לאחר פירושו על "וכן היינו בעיניהם", שלא כסדר הכתוב.

והביאור:

בדיבור המתחיל הקודם מפרש רש"י "שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים".

וקשה: הרי לא שייך שענקים יהיו גבוהים כל כך עד שאנשים רגילים יהיו בפניהם כנמלים, כי גובהו של ענק בערך סתם אדם (שגובהו שלש אמות) אינו דומה כלל לגובהו של איש בערך נמלה.